

Meșterul Nicolae Șerban - Bibliotecă.

LIVIU TĂTARU

Grecism și ortodoxism în Principatele Române

1. Anul 1054 constituie o dată de hotar în istoria bisericii creștine, marcând divizarea sa în două confesiuni, cea catolică și cea ortodoxă. Sahisma n-a făcut decât să finalizeze dezbinarea seculară dintre Biserica Răsăritului și Biserica Apusului, apărută aproape deodată cu împărțirea imperiului cezarilor în Imperiul roman de Răsărit și Imperiul roman de Apus în anul 395. N. Iorga crede că aceasta s-a datorat nu a atât divergenței de opinii privind dogma, cât rivalităților raselor care se reîntorc la viață, amintindu-și de imperiile pe care le susținuseră pe vremuri. (în *Istoria vieții bizantine*, Editura enciclopedică română, 1974, p. 63; în continuare, *Istoria vieții bizantine*)

Cele două rase, românii și grecii, s-au transformat pe parcursul acestor secole într-o lume romanică și una revenită la clenism prin deromanizare, cea dintâi supunându-și, sub autoritatea spirituală a Papei, întreaga civilizație occidentală. Divergențele au căpătat aspectul unui conflict între Occidentul și Orientul european, cel cu prelungiri în Levantul asiatic și cel alexandrin, fapt ieșit la iveală cu deosebire prin cruciada a IV-a și decenile care i-au urmat. Nu putem omite ca o motivație la fel de evidentă, lupta pentru întâietate între cei doi mari ierarhi ai bisericii creștine, Papa și Patriarhul ecumenic, păstorind din capitelele celor două imperii. Amândoi se revendicau de la prestigiul și civilizația Romei devenită creștină după anul 313, chiar dacă grecii "se considerau romani,... afirmând acest lucru pe grecește, zicându-și rhomaioi (romei),... în greaca lor inferioară". (*Istoria vieții bizantine*, p. 46) Tanașoca are dreptate să constate că: "Din trecutul său roman, Imperiul transferat pe Bosfor, în lumea greacă, a păstrat numai numele, principiu de unitate și legitimare a aspirației sale la organizarea politică a lumii sub egida sa, fiind în realitate un imperiu elenistic de limbă greacă și religie creștină." (Nicolae Șerban Tanașoca, *Cât de bizantină este civilizația românească?*, în *Almanahul Rotival Luceafărul*, 1987, p. 162-163, în continuare: *Cât de bizantină este civilizația românească?*).

2. Contrar așteptărilor "bizantinii nu găsesc în originea romană a românilor, pe care o cunosc,... un temei de solidaritate cu strămoșii noștri,

Prostu
Întâi croiește,
Apoi socotește.

3867

De-ai fi, bade, bărănuț
Te-aș cuprinde de drăguț,
Da', bade, ești cam roșcat,
Nu-mi trebuiești de bărbat.

De la Gheorghe Blaga a Gafiei, 45 ani,
Valea Chioarului, 1924

3868

Colo-n jos pe cel colnic
Merge mândra c-un voinic,
Voinicu merge călare,
Mândra merge pe cărare,
Mândra merge tăt plângând
Și voinicu șuierând.

De la Gheorghe Blaga a Gafiei, 45 ani,
Valea Chioarului, 1924

3869

Nu ț-a fi, maică, păcat
C-am avut drăguț în sat,
M-o cerut și nu m-ai dat.
Da' m-ai dat în sat departe
Să vin cu desagii-n spate,
Cu desagii-mbăierați
Și cu ochii lăcrămați.

De la Gheorghe Blaga a Gafiei, 45 ani,
Valea Chioarului, 1924

3870

Pe sub rochie nu sunt poale,
Numa picioarele goale,
Da'-n conciu are struțurile,
Pieptănașe și indrele.

De la Gheorghe Blaga a Gafiei, 45 ani,
Valea Chioarului, 1924

3871

Asta-i lelea cea de-atunci,
Care-o dat gură la prunci
Și la badea buză dulci.

De la Vasile Turda, 22 ani, Valea
Chioarului, 1924

3872

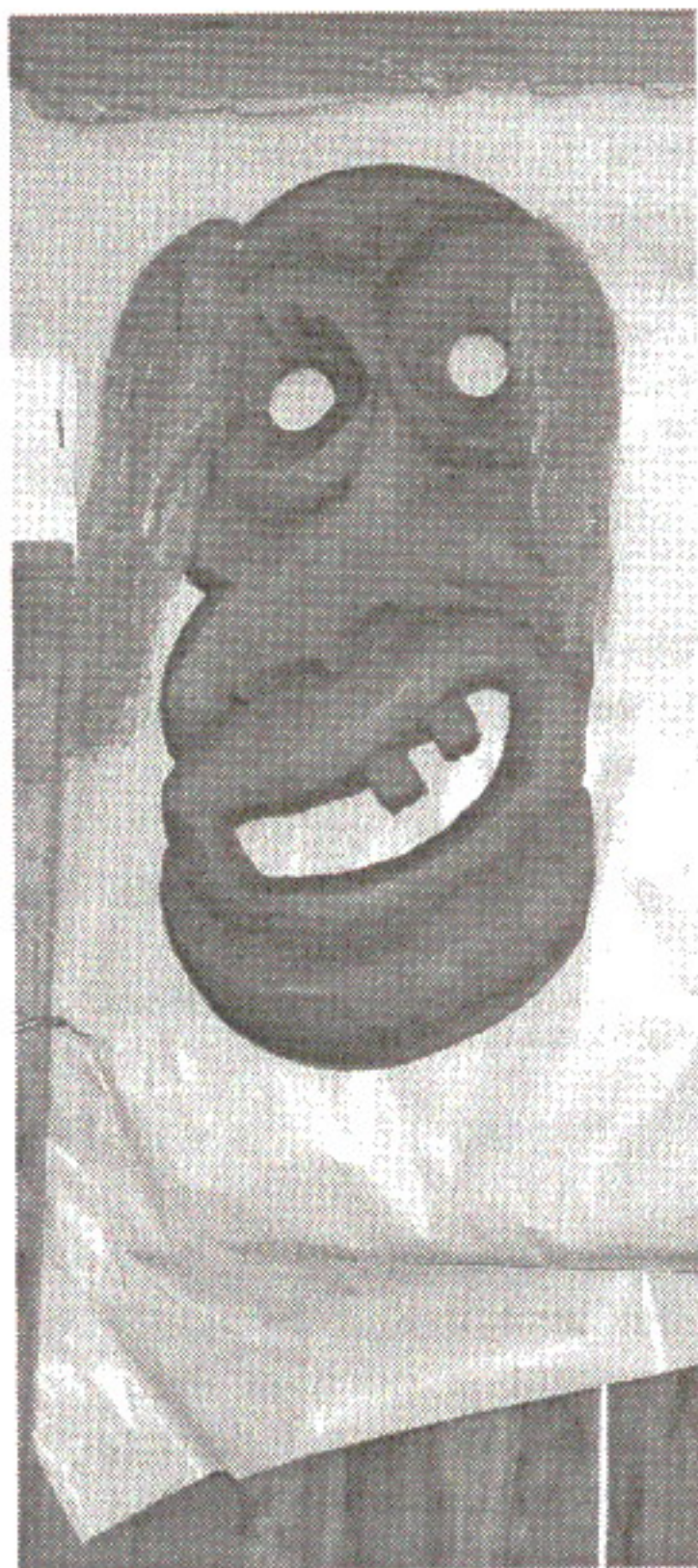
Crâșmăriță Anișoară,
Dragostea ta mă omoară,
Mă omoară, mă topește
Ca frunza mă-ngălbinește.

De la Vasile Turda, 22 ani, Valea
Chioarului, 1924

3873

U-iu-iu că iară viu
De la vin, de la rachiu,
Da' p-astară-a cui să fiu?
Lăsa-m-oi cu-a me drăguță
Că m-așteaptă cu de toate,
Mă slujește cu ce poate.

De la Vasile Turda, 22 ani, Valea
Chioarului, 1924

3874

Năcăjit i omu-atunci
Când își dă boii pe junci
Și fetele după sluji.

De la Vasile Turda, 22 ani, Valea
Chioarului, 1924

3875

Frunză verde, frunză lată,
Nu fii, lele, supărată
Că bădița te-a lua
Când a face rugu pere
Și răchita porumbrele.

De la Vasile Turda, 22 ani, Valea
Chioarului, 1924

3876

Pădurice, deasă ești,
Mândruță, departe ești.
Io de te-aș putea vede
Păduricea o-aș tăie
Și ca să te pot zări
Păduricea o-aș rări.

De la Vasile Turda, 22 ani, Valea
Chioarului, 1924

3877

Ruminele puse groasă
Face pe lelea frumoasă,
Ruminele și sopen
Face pe lelea de domn.

De la Vasile Turda, 22 ani, Valea
Chioarului, 1924

deși ei înșiși se socotesc și se numesc romei, adică romani. Învertunarea cu care bizantinii se obstinează să vadă în romani o etnie barbară, străină de imperiu și numai tolerată nu-și are egal decât în literatura maghiară despre românii din Transilvania.” (*Cât de bizantină este civilizația românească?*, p. 162). Ca descendent de aromâni tanașca știe că aversiunea grecilor față de români a rămas o constantă a mentalității elene, aromânii din Nordul Greciei fiind supuși acelorași discriminări și desnaționalizări ca și românii din transilvania în raport cu ungurii până la Marea Unirii. Nici măcar azi românii nu sunt recunoscuți ca națiune! Îndărătnicia românilor în afirmarea și conservarea identității lor romane îi irita pe cei ce se declarau romani doar pentru a se împăuna cu prestigiul romanilor din antichitate, renegând însă romanitatea în favoarea revenirii lor la elenismul lor funciar. I-a iritat pe “romeii” greci și rezistența românilor la elenizare, ca și menținerea lor în sfera bisericii apesene, adică a autorităților papale. Contrar celor afirmate de istoricii bisericii creștine românești s-a exercitat abia din secolul IX prin slavo-bulgarii creștinați de Imperiul bizantin, până atunci acesta făcând din sfera de influență a papalității. Stau dovadă în acest sens relațiile cu Vaticanul a lui Dionisie cel Mic a lui Ioan Cassian, a lui Nicetas din remesiana, precum și lexicul esențialmente și originar latin și roman privitor la biserică și religie (*Cât de bizantină e civilizația românească*, p. 166).

3. În perioada care apredat constituirea statelor feudale românești nu s-a putut crea pe teritoriul lor o ierarhie bisericească stabilă, cu excepția Dobrogei între anii 313-602. Preotul de la Nordul Dunării se aflau sub autoritatea episcopilor sud – dunăreni. Aceștia controlau pe slujitorii altarului din spațiu nord – pontic prin episcopi misionari ziși periodenți “care locuiau în cetatea de scaun a episcopului lor și se deplasau în eparhie când dispunea acesta, săvârșind aceleași lucruri ca și horepiscopii”; în ceea ce-i privește pe aceștia din urmă ei locuiau la sate și “lucrau numai din împuternicirea episcopilor de pe malul drept al Dunării”, respectiv “hirotoniseau ei înșiși preoți și diaconi,..., instalau preoți, cercetau bisericile existente și pe preoți, desăvârșeau taine și ierurgii și predicau acelora care nu cunoșteau încă învățătura creștină”, (Liviu Moldovan, Roxana Șirli, *Credința, temelia continuității românești*, ediția a II-a, Editura Societății Culturale “Dragoș Vodă”, Cluj – Napoca, 2004, p. 183, în continuare, *Credința...*). Autorii citați consideră că Arhiepiscopia Iustiniana Prima a avut controlul bisericii nord – dunărene și după iustinian (*Credința*, p. 185), în vreme ce Tanașca arată, după cum văzut, că aceasta s-a aflat până în secolul IX sub autoritatea Romei.

Sub țarul Boris (889) s-a introdus în Bulgaria ritualul bizantino – slav, transpus apoi din neo – elenă în slavonă (slava veche); acesta a fost preluat și de către români, slavona devenind limba de cultură și oficială a cancelarilor domnești (*Credința*, p. 194). Și după această dată s-a manifestat un misionarism ortodox venit din Bizanț, care i-a câștigat prin anul 1000 pe voievozii români transilvăneni Ahzum și Gylas și chiar pe unguri înaintea opțiunii catolice a ducelui Vajk, încoronat ca rege sub numele de Ștefan.

Voievozii români au fost atacați și scoși din domnie de regele “apostolic” al Ungariei Ștefan I, deoarece au refuzat să se convertească la catolicism. Deci, încă înaintea Marii Schime conflictul dintre papă și Patriarhul ecumenic s-a manifestat violent pe sol transilvănean, regele Ungariei acționând ca un agent al Vaticanului pentru stârpirea “ereziei” ortodoxe. Ca și biserica Romei, cea constantinopolitană a rezistat tuturor încercărilor de emancipare a bisericilor “naționale” ortodoxe. În această rezistență trebuie să vedem “mâna” împăratului bizantin la Constantinopol funcționând “principiul intervenției directe a împăratului în treburile bisericii” (*Cât de bizantină e civilizația românească?*, p. 165).

Parcă i-o luat casa foc.

Prin Patriarhia ecumenică basilicul exercita o influență puternică asupra monarhilor ortodocși din E și SE Europei.

Nicolae Alexandru, domnii Țării Românești, face apel la Bizanț "pentru a primi odată cu înălțarea la grad metropolitan a bisericii lor și consacraea fundației (sale) de stat unitar" (*Cât de bizantină...*, p. 166).

Este pasul opțiunii sale definitive pentru biserica ortodoxă bizantină. Muntenii acceptă ca mitropolit un grec, apoi alți ierarhi de aceeași origine. Moldovenii ajung la un conflict cu patriarhia ecumenică atunci când cer ungerea ca mitropolit a unui conațional; sunt amânați până la acceptarea unui ierarh grec. Domnii români au acceptat oamenii Patriarhiei ca și capi ai bisericii lor deoarece exista pericolul înfeudării, prin biserica catolică, față de regatul apostolic maghiar.

De aceea "Se vor da de la Constantinopol – până în ultimele clipe ale unei existențe atât de nenorocite sub raport politic – porunci care vor fi executate aproape fără rezistență la Argeș în Țara Românească, la Suceava..., la Kievul rușilor. Se vor crea escarhate pentru a împiedica formarea de biserici naționale, mutând în capitalele noilor state titularii unor dieceze aproape pustii..., vor fi chemați episcopii recalcitranti în fața Scaunului ecumenic, care av avea pretenția să-și rezerve toate alegerile de prelați" (*Istoria vieții bizantine*, p. 548).

Iorga ami constată că "pe baza acestei dependențe de ierarhia religioasă, cea politică vine de la sine" (*istoria vieții bizantine*, p. 564), ceea ce explică de ce Alexandru cel bun îl primește pe împăratul Ioan al VIII-lea în Moldova ca pe un suveran al Orientului.

4. După formarea statelor feudale românești patriarhia a Constantinopolului a trăit efectiv pe scena acestora.

Ierarhia lor bisericească și mănăstirească a fost înțesată de greci, ca și la bulgari și greci de altfel, patriarhia plasându-și aici clientela sa numeroasă, exclusiv etnic grecească.

Aceasta era o garanție a supunerii față de patriarhie, în condițiile în care sprijinul politic și economic din partea basileului a dispărut după căderea Constantinopolului sub turci la 1453.

Sultanul a consimțit în subordonarea bisericilor ortodoxe din statele supuse otomanilor față de patriarhul ecumenic deoarece, indirect, prin subordonarea personală a acestuia el își asigura un control asupra acestor biserici. De aceea, a acceptat și întreținerea patriarhiei constantinopolitane și a celorlalte patriarhii ortodoxe orientale de către români, sârbi și bulgari. Patriarhia a întemeiat în Țările Române stavropighii, ca cea de la Perii maramureșului în 1391, un gen de episcopii "supuse de-a dreptul autorității sale". Se poate spune că "Patriarhia ecumenică guverna și mai cu seamă storcea, toată mulțimea aceasta prin escarhi anuali", iar, în plus: "La cinci ani odată, șeful bisericii ecumenice, înconjurat de o numeroasă suită, până la treizeci de persoane, își vizita mitropoliții, stând aici luni de zile și primind numeroase cadouri și sume de bani. (N. Iorga, *Bizanț după Bizanț*, Editura enciclopedică română, București, 1972, p. 90, în continuare: *Bizanț*).

După 1505, patriarhii ecumenici fură nevoiți să meargă,... să strângă pomeni de la români (*Bizanț*, p. 128), ca și cum aceasta n-ar fi fost suficient, românilor le-a revenit și întreținerea celorlalte trei parohii ortodoxe, de Antiohia, de Ierusalim și de la Alexandria. Domnii români au fost stimulați să întemeieze și să întrețină sau numai să temeieze așezăminte monastice la Muntele Athos, muntele Sinai și la Meteora. Mari mănăstiri precum Iografu, Vatapedi, Kastamonitu, Protaton, Karakalu, Kiropotamu, Meteora, biserica Sionului de la Ierusalim ș. a. au fost ctitorite, iar unele numai întreținute de domnii români.

Aceștia au fost sponsorii Bisericii Răsăritului pe seama enoriașilor ortodocși români. <deoarece stavropighiile nu aduceau suficiente venituri

3878

Astă vară n-o fost vară,
Fără numa foc și pară
De m-au ars la inimioară.
Frunză verde și una
De-a fi și la vară-așa
Ce-a fi de inima mea?

De la Vasile Turda, 22 ani, Valea Chioarului, 1924

3879

Bădiță, de când te-ai dus
Cinci rujite-n poartă-am pus,
Cinci am pus, cinci s-au uscat
Pân-ce, bade, m-ai lăsat.
Du-te, bade, unde-i vre,
Cu mine vorbe n-ave,
Du-te, bade, unde-ți place,
Cu mine vorbe nu-ți face.

De la Vasile Turda, 22 ani, Valea Chioarului, 1924

3880

De când, bade, m-ai lăsat,
Iarba pe rât s-o uscat.
Poate că dacă-ai veni
Iarba iar ar înverzi
Și mai tare ne-om iubi.

De la Ion Nemeș a Ursului, 70 ani, Valea Chioarului, 1924

3881

Mândra mea din cămărușe
Ș-o mutat patu la ușe,

Parcă i-o perit oile.

Când mă duc sara la ea
Ea mă prinde de curea,
Trage țolu cu picioru
Să o strâng, să-i treacă doru.
De la Ion Nemeș a Ursului, 70 ani, Valea
Chioarului, 1924

3882

Până-i fata în fetie
De rușine încă știe
Ș-apoi dacă se mărită
De nimic n-are frică.
De la Ion Nemeș a Ursului, 70 ani, Valea
Chioarului, 1924

3883

Mândruliță ca a mea
Nici în târg nu poți afla,
Ba, zău, nici în Hideaga
N-are pereche mândra.
De la Ion Nemeș a Ursului, 70 ani, Valea
Chioarului, 1924

3884

Pe sub mână de tri ori
Și gură de nouă ori,
Pe sub mână, mândruliță,
Că-i dulce a ta guriță.
De la Ion Nemeș a Ursului, 70 ani, Valea
Chioarului, 1924

3885

Doru și cu dragostea
Fost-o de cându-i lumea,
Dintre boale cea mai rea
Că de omu-i cât de tare
Îl uscă de pe picioare.
De la Ion Nemeș a Ursului, 70 ani, Valea
Chioarului, 1924

3886

Supărat i omu, Doamne,
Când se culcă și nu doarme
Și-ar mânca, da' nu i-i foame.
De la Ion Nemeș a Ursului, 70 ani, Valea
Chioarului, 1924

3887

Împărate, Împărate,
Pune pace, nu te bate
Că de când tunurile sună
Nu mai avem ziuă bună,
De când sângele se varsă
Inima la toți ni-i arsă.
De la Ion Nemeș a Ursului, 70 ani, Valea
Chioarului, 1924

3888

Spusu-i-am la mândra-n față
Să se scoale dimineață,
Dimineață s-o sculat

pentru atâtea nevoi, Patriarhia ecumenică a mai smuls de domnii români "închinarea" a tot mai multe mănăstiri românești, a căror venituri, după acoperirea cheltuielilor proprii, se scurgeau către Constantinopol, către celelalte patriarhii orientale și către mănăstirile "dăruite". Țările române plăteau dări tot mai mari Înaltei Porți, și în paralel, contribuiau cu sume în creștere continuă pentru întreținerea unor biserici și ierarhii ecleziastice străine. "Stoarcerea" după expresia lui Iorga, a devenit atât de fără măsură, încât deja Ioan Vodă al Moldovei a devenit "secularizatorul bunurilor mănăstirești și asupritorul egumenilor". (N. Iorga, *Bizanț*, p.132). În Țările Române se înfiripa treptat o "partidă" națională anti-grecească, ce trebuie să fi cuprins o parte a clerului românesc marginalizat, și a boierilor nemulțumiți de afluența grecilor în căutare de dregătorii și moșii pe lângă domnii investiți la Constantinopol.

5. După 1535 tot mai mulți români se așază temporar și fortuit la Constantinopol ca ostateci sau pretendenți la tron. Grecii din cartierul Patriarhiei, devenit apoi cartierul Fanar, nu scapă ocazia și încearcă să le devină utili, pentru a se chivernisi pe lângă ei în Munteni și Moldova, vânând demnități și moșii. Domni ca Mircea Ciobanul, Alexandru Lăpușeanu, Petru Cercel, Petru Șchiopul, Iancu Sasu, ș. a. facilitează mai multor greci pătrunderea în clasa politică românească. "În jurul acestor domni se aduna o întreagă aristocrație nouă de greci veniți din toate provinciile aici, departe de primejdiile Constantinopolului și refăcând astfel Bizanțul pe malurile Dunării." (Iorga, *Bizanț*, p. 138.). Același mare bizantinist Nicolae Iorga, constată că: "Marile familii bizantine nu se stinseseră, deci, ele aveau să emigreze la români." (*Bizanț*, p. 117), precum Cantacuzinii, Rosseteștii, Scarlaltii. ș.a.. Pentru a-i măguli pe domnii români, cu acordul tacit al sultanului, aceștia erau primiți la Patriarhia ecumenică cu tot fastul rezervat anterior basileilor. "După ceremonialul bizantin - arată Charles Diehl - erau întronati principii - atât cei din secolul XV cât și cei din perioada otomanilor; ceremonialul bizantin e acela după care ei se înfățișau ca adevărați urmași ai împăraților, în costumul somptuos al basileilor și erau primiți când veneau la Constantinopol de patriarh, în mijlocul aclamațiilor și a polihroniei rezervate, odinioară, stăpânilor Bizanțului" (*Bizanț, Mărire și decădere*, Editura Națională, Ciornei, f. a., p. 360). Tanașca este mai rezervat în a afirma orgoliul domnilor români "aerul bizantin și chiar imperial al domniei românești nu reflectă decât aspirația la autocrație în sensul perfecte autonomii, al independenței, nu acela al aspirației la conducerea politică a lumii sau a unei părți a ei și la expansiune, cum este cazul în Bulgaria sau Serbia medievală" (*Cât de bizantină e civilizația românească?* p. 169)

În cadrul cruciadei târzii s-a manifestat la elementele grecești din Țările Române, îndeosebi sub - Șerban Cantacuzino - ambiția deșartă de a vedea un domn român elenizat ca pretendent la succesiunea bizantină. Aceasta a rezonat cu dorința popoarelor balcanice de a se elibera de sub stăpânirea otomană, dar nu a fost vorba "de un ideal politic urmărit cu statornicie (). Românii au avut înțelepciunea să nu asculte de aceste chemări de sirene, care nu puteau să facă altceva decât să-l rupă pe domn de țară, aceasta avându-și matca ei de dezvoltare, destinul românesc propriu, străin prin esență de drumurile bizantine" (*Cât de bizantină e civilizația românească?*, p. 169-170). Târât în aventura bizantină a lui Ipsilanti, Tudor Vladimirescu nu și-a putut desăvârși rezoluția sa socială și a plătit cu viața îndrăzneala de contesta "dreptul" eteriștilor de a administra ca niște stăpâni o parte din Țara Românească.

6. Perioada regimului fanariot a desăvârșit dominația politică a boerimii grecești în sânul clasei politice din principate, aceasta ajungând să dețină înseși pârghiile puterii domnești. Devenită instrument al dominației otomane boerimea grecească și-a atras antipatia atât a boerimii românești, cât și a locuitorilor de rând. Dominația sa politică a permis întărirea

Pentru unii mumă,
Pentru alții ciumă.

Mesterul Nicolae Șerban - Expoziție.

influenței clerului de origine greacă în cadrul bisericii ortodoxe, prezentă și înainte, biserica fiind un alt stâlp al dominației grecești în principate. Pe acest stâlp s-a clădit o veritabilă grecizare culturală, cu deosebire prin școlile ce ființau pe lângă biserici și mănăstiri. Negustorimea grecească, activă în tot imperiul otoman, a ajuns să mijlocească cea mai mare parte a schimburilor comerciale a principatelor române. Aceste state etnic românești au ajuns să fie stapânite, în paralel cu dominația otomană, de o suprastructură instituțională de origine greacă, străină, care nu dorea să se asimileze, ci să asimileze. "Incursiunile" cu boierimea românească nu puteau, firește, lipsi și, ca atare, apare o categorie mixtă, româno-grecească, suferind de complexul indeciziei etno-lingvistice. Se menține și o boierime neaoș românească, refractară la legături matrimoniale cu "ciocoimea" venită de aiurea. Ea a format încă din secolul XVI "partida națională", ale cărei nemulțumiri răbufneau sub unii domni mai atașați românismului. Încă la 1631, Leon Vodă îi muștra pe boierii greci: "Cred că tiranișiți pe bieții români, și nesăturata voastră lăcomie-i face de au ură neîmpăcată pe greci, și nu vor să-i vadă nici zugrăviți. Voi, boierilor greci, câți vă aflați la Curte și câți vă negustoriți, voi tratați pe român ca pe un câine... Încetați dară părăsiți-vă de nedreptăți, ca să nu vă pedepsească Dumnezeu cu pedeapsă de veci" (N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, Editura științifică și enciclopedică, București 1985, p. 392). Firește că sub fanarioți numărul lor s-a îndesit, întrucât principii erau însoțiți de alți aspiranți la îmbogățire pe meleaguri străine. Nici puținele scrupule pe care o nobilime le manifestă față de conaționali nu existau la niște parveniți de altă limbă și etnie, ca și pentru otomanii care-i percepeau pe români ca "necredincioși" (ghiauri).

7. Revenind asupra grecizării (elenizării) culturii vom porni de la constatarea că grecii doreau să-și cultive copiii în limba greacă. De aceea au întemeiat școli grecești și au adus dascăli din Elada ori de la Constantinopol. În 1646 la Târgoviște ia ființă prima școală superioară "cu un puternic caracter umanist grec și de cultură bizantină", ca profesori fiind aduși doi greci, în 1656 în Moldova un număr de dascăli "alungați din școli de dascălii aduși din țara grecească", înființează o școală; în 1673 ia ființă la București (Cotroceni) o școală grecească, cu denumirea de Frantisterian; în 1678, Șerban Cantacuzino reorganizează învățământul superior din București, cu profesori greci, etc (Mihai Bordeianu, Pertu Vladcovschi, *Învățământul românesc în date*, Editura Junimea, Iași 1979, p. 21, 23, 24, 25.). Academia domnească de la București, întemeiată de Brâncoveanu a ajuns sub conducerea lui Ioan Comnenul, încât la 1707 aici erau studiați

Prieteni de băutură
Găsești zilnic.

Când o fost soarele-n pat
Și ciurda dinjos de sat.

De la Ion Nemeș a Ursului, 70 ani, Valea Chioarului, 1924

3889

Așa-mi vine-un dor și-o jele,
Unde-am fost și unde-oi mere?
Așa-mi vine-un dor și-un

plâns,

Cine-am fost și ce-am ajuns.

De la Ion Nemeș a Ursului, 70 ani, Valea Chioarului, 1924

3890

De când bădița s-o dus
Plânge steaua cea de sus,
Da' nu plânge numai ea,
Plânge și inima mea.

De la Ion Nemeș a Ursului, 70 ani, Valea Chioarului, 1924

3891

Sărută-mă, birăiță,
Că birău-i la Bistriță
S-aducă hamuri, curele
Și la mândre ruminele.

De la Ion Hosu a lui Loți, 66 ani, Valea Chioarului, 1924

3892

Bate-o, Doamne, și-o ia, drace,
C-o iubesc da' nu-mi prea
place

Și numa rușine-mi face
Că tăt mere la vecine
Și se laudă cu mine.

De la Ion Hosu a lui Loți, 66 ani, Valea Chioarului, 1924

3893

De-ar da Dumnezeu să ploaie,
Să fiu noră la Fătoaie,
Da' Fătoaia-i cam ciudată
Nu vre noră orice fată.

De la Ion Hosu a lui Loți, 66 ani, Valea Chioarului, 1924

3894

Țupa, țupa pe podele
Că cizmele nu-s a mele
Că-s din sat de căpătat,
Prost o fost că mi le-o dat.

De la Ion Hosu a lui Loți, 66 ani, Valea Chioarului, 1924

3895

Când am fost mai tinerele
N-o fost acela spăcel
Să nu pui mâna pe el.

De la Ion Hosu a lui Loți, 66 ani, Valea Chioarului, 1924

3896

Se cunoaște care-i rea
Pe cămeșa de pe ea
Că îi tare subțirea
Ca poala la guba mea.
De la Vasile Sima, 25 ani, Valea
Chioarului, 1924

3897

Are lelea fodori crețe,
D-apoi are și mustețe,
Are lelea-ncrețituri,
Da' are și zbârcituri.
Are lelea haine multe
Și plină-i de coși pe frunte
Și-are și păpuși de preț
Batăr plină-i de bureți.
De la Vasile Sima, 25 ani, Valea
Chioarului, 1924

3898

Măi bădiță, puiule,
N-asculta minciunile
Ce îți spun vecinele
Că minciunile nu-s bune,
Sece-i gura cui le spune.
De la Vasile Sima, 25 ani, Valea
Chioarului, 1924

3899

Scoală, mândră, fă vedere
Că la tine gură-oi cere,
Numa una de mi-i da
Noapte bună mi-oi lua
Și în pace te-oi lăsa.
De la Vasile Sima, 25 ani, Valea
Chioarului, 1924

3900

Știutu-te-o dracu, lele,
Că ești cu golond pe șele
Și numa cu tri spăcele.
De la Vasile Sima, 25 ani, Valea
Chioarului, 1924

3901

Măi bădiță, fătu meu,
Casa voastră-i pusă rău,
Cu ferestrele la vale,
Dracu grija ta o are
Că mă-ta-i femeie rea,
Dracu s-a vuji cu ea.
De la Vasile Sima, 25 ani, Valea
Chioarului, 1924

3902

De când mândra m-o lăsat
Tăt umblu din sat în sat

Homer, Esop, Sofocle, Euripide, Pindar, Xenofon, Tucidide, Demostene, etc (*Istoria vieții bizantine*, p. 214). La Iași, elevii Academiei domnești studiau în grecește Organonul lui Aristotel, alături de scrierile lui Ioan Chrisostomul, Grigore din Nazianz, Sf. Vasile cel Mare, s.a. (*Istoria vieții bizantine*, p. 214). În cele două academii "acești dascăli se străduiesc prin școlile abia întemeiate să câștige pe orice ortodox la elenismul lor de nuanță bizantină"; pe la 1720 se plâng că boierii(români), sub influența latinismului polonez, nu vor să-și învețe copiii grecește, mărturisind-o fățiș, (*Istoria vieții bizantine*, p. 214). În 1818 Gheorghe Lazăr adresa printr-o foaie volantă o Înștiințare de toată cinstea vrednică tinerime, în care întemeietorul învățământului superior tehnic românesc afirma că "rușine vine unui popor și neam ce este așa vechi, așa vestit, ... , cu un cuvânt, neam împărătesc, ... , să nu aibă și el o școală mai de treabă, o academie cu știință, chiar în limba maicii sale"(după *Carmen saeculare valachicum*, Editura Minerva, 1979, p. 221). este o pricină de continuă nedumerire pentru mine cum în Muntenia și Moldova, state etnice românești, formarea conștiinței naționale să porceadă prin intelectuali români veniți din Transilvania, mai puțin din Bucovina, unde românii erau discriminați și nu erau recunoscuți ca națiune. Elena Siupiur se întreba într-un studiu: " Să spunem ... că intelectualitatea românească modernă "coboară" din Transilvania?, adică un al doilea descălecat trasilvan? Sub raportul profesiilor proprii secolul XIX, s-ar părea ca da" (*Viața intelectuală la români în secolul XIX*, în volumul *Cartea interferențelor*, Editura științifică și enciclopedică, 1985, p. 238 - 239). Ea oferă în acest sens cifre concludente; în secolul XVIII, 72% din profesorii și pedagogii din principate au fost transilvăneni, iar apoi până la 1878 încă 51% au avut aceeași origine, (*idem*, p. 239). La începutul secolului XIX dascălimea transilvăneană reprezenta mult peste jumătatea personalului didactic din principatele române. Răspândirea ideilor de redeșteptare națională proprii Școlii ardelen, în Oltenia, Muntenia, Moldova, Dobrogea se face prin mulțimea "dascălilor", adică a profesorilor transilvăneni, care, luând străvechea cale a păstorilor și a atâtor rânduri de țărani, trec peste munți, dincoace, și predau în școli de tot felul - de la Academii domnești până la modestele școli de stat - noua învățătură" (Constantin C. Giurescu, *Transilvania în istoria poporului român*, Editura științifică, București, 1967, p. 115) Constantin C. Giurescu constata că "aproape nu-i un liceu, gimnaziu, școală normală sau comercială, la care să nu fie și unul sau doi profesori originari din Transilvania" (*idem*, p. 118). Dacă

Mesterul Nicolae Șerban - Expoziție.

**Pisica răsfățată
Nu prinde șoareci niciodată.**

Meșterul Nicolae Șerban - Vitrină.

cursurile lui Gheorghe Lazăr “au avut un efect puternic asupra ascultătorilor și pot fi socotite ca începutul unei noi epoci în dezvoltarea nu numai a învățământului, dar și a conștiinței publice și patriotice din Țara Românească” (*idem*, p. 115), se înțelege că același efect l-au avut și lecțiile sutelor de învățători și profesori transilvăneni răspândiți pe tot cuprinsul principatelor. De ce nu a venit renașterea națională de la intelectualii români din principate, puțini câți vor fi fost? Tot N. Iorga ne dezvăluie “misterul”, arătând că aceștia: “Născuți în Țara Românească din părinți români, au fost crescuți în casă de străini, desăvârșindu-și cultura în chip străin, pe plaiuri străine, hrăniți apoi din bibliotecile lor...străine, lovind în orașe care nu mai au un caracter românesc de foarte multă vreme, ezitând să calce pragul unor case românești de la țară. “ei n-au dovedit capacitatea “de a înțelege adevăratul naționalism, vitalitatea națiunii române ca individualitate politică” (N. Iorga, *Doctrina naționalistă*, în volumul: *Dreptul la memorie, în lectura lui Jordan Chinet*, vol. II, Editura Dacia, Cluj, 1992, p. 217). Originea lor boierească și grecizarea clasei românești, frecventarea unor școli grecești iar apoi franțuzești, explică cosmopolitanismul și lipsa unei conștiințe naționale puternice a “intelighenției” din principate. Românul ear clăcașul; stăpânul nu vrea să fie asociat etnic cu servitorul său. Inaptitudinea pentru renașterea sentimentului național, cu atât mai frapantă cu cât trăiau în statul lor național etnic, a fost suplinită de “Ardealul crescut,..., la școli mai bune decât noi – arată N. Iorga – (care) venea în aceste condiții cu naționalismul său intransigent”, găsind la București un “naționalism abstract” (N. Iorga, *Doctrina naționalistă*, p. 218). “Descălecătorii” culturali și naționali veniți de peste munți erau fiii de țărani, a căror părinți făceau imense sacrificii pentru a-i face “domni cu multă carte” (Goga), care îndurau adesea umilitoare privațiuni în perioada studiilor și care erau pătrunși de “naționalismul” românesc din familie, dar și din confruntarea cu reprezentanții celor trei națiuni recunoscute. Din acest complex de factori a apărut un anumit “fanatism” național, care a stârnit mirarea, dar și admirația românilor din principate. Au trebuit să vină acești “naționaliști intransigenți” (N. Iorga) pentru a-i reanima din punct de vedere național și a-i face să fie mândri de origine alor. Pentru Eminescu, profesorul ardelean Aron Pumnul a fost “geniul mare al deșteptării tale” (Bucovinei), unde a cultivat “Ce-i simț național” (La mormântul lui Aron Pumnul). Același elogiu l-a adus Ion Heliade

Pe spinarea cui te-ai rădicat,
Acela te-o ajutat.

Ca cățelu cel turbat
Da' mândră nu mi-am aflat.
De la Vasile Sima, 25 ani, Valea
Chioarului, 1924

3903

Bine știi, lele, rându,
Gândești că-mi citești gându,
Bine știi, lele, de toate
Și faci tăte ce se poate.
De la Domnica Lazăr, 40 ani, Valea
Chioarului, 1924

3904

Nu mai plânge, lele, tu,
Că te-o lăsat drăguțu,
Nici nu plânge, nici gândi
Că el iară a vini
Când a fi Crăciunu-n mai
Și cireșu plin de scai.
De la Domnica Lazăr, 40 ani, Valea
Chioarului, 1924

3905

Sbiară cuțitu-n curea
După mândra altuia,
Sbiară cuțitu-n tureac
După fata de diac,
Sbiară cuțitu-n tisău
După fată de birău.
De la Domnica Lazăr, 40 ani, Valea
Chioarului, 1924

3906

Ține lelea fală mare
Și-n picioare ștrimpfli n-are -
Numa-ncălțiile goale.
De la Domnica Lazăr, 40 ani, Valea
Chioarului, 1924

3907

Asta-i lelea cea bălaie
Ce face mândre mălaie
Că le bagă cu lopata
Și le scoate cu covata.
De la Domnica Lazăr, 40 ani, Valea
Chioarului, 1924

3908

Câte fete-s cu cojoc
Tăte-așteaptă să le joc,
Cine dracu le-a juca
Că îs hâde ca noaptea.
De la Vasile Costin a Palaghici, 24 ani,
Valea Chioarului, 1924

3909

Șurțu tău cu cărăjele
Mi-o mâncat zilele mele,

Șurțu tău cu pene-alese
Mâncatu-mi-o tinerețe.

De la Vasile Costin a Palaghiei, 24 ani,
Valea Chioarului, 1924

3910

Trecui valea ș-un pârâu
La fata de chiș-birâu,
Trecui valea și-o puntiță
La fata de morăriță.

De la Vasile Costin a Palaghiei, 24 ani,
Valea Chioarului, 1924

3911

Dragu-mi-i câmpu cu flori
Și să joc cu domnișori,
Drag mi-i câmpu înflorit
Da' să joc cu cel iubit.

De la Vasile Costin a Palaghiei, 24 ani,
Valea Chioarului, 1924

3912

O, săracă mândra mea
Subțire face pânza,
Dintr-un tort își face opt
Și din două face nouă,
Din patruzeci de fuioare
Face numa-o ștergătoare.

De la Vasile Costin a Palaghiei, 24 ani,
Valea Chioarului, 1924

3913

Țipă-ți, lele, mănuașă
Că ne-a bruma mazărea,
Țipă-ți, lele, viganău
Să nu ne-nghete ludău.

De la Ionaș Marcaș a lui Vasile, 20 ani,
Buteasa, 1925

3914

Lelea galbână la păr
Amiroasă-a călăpăr
Și ceea cu chica neagră
Amiroase-a flori de nalbă.

De la Ionaș Marcaș a lui Vasile, 20 ani,
Buteasa, 1925

3915

Poartă-te, lele, ușor
Să fii dragă tuturor,
Da' te poartă cât de bine
Să-mi fii dragă și la mine.

De la Ionaș Marcaș a lui Vasile, 20 ani,
Buteasa, 1925

3916

Până-i fata în fetie
Își ține la omenie,
Dacă se mărită fata

Daniel Szasz - Poarta maramureșeană în Ungaria.

Rădulescu lui Gheorghe Lazăr, Nicolae Bălcescu lui Aaron Florian și Vasile Alecsandri lui Gherman Vida. Grecismul cultural, grefat pe ierarhia ortodoxă puternic elenizată, era cât pe ce să ducă la deznaționalizarea categoriilor sociale suprapuse din principate.

8. Revoluția lui Tudor a fost mai puțin îndreptată contra stăpânirii otomane, cât a regimului fanariot – grecesc prin care aceasta se exercita. Mircea Radu îl citează pe Zilot Românul, care constata deosebirea dintre obiectivele mișcării eteriste și cele ale revoluției lui Tudor; românii “n-au strigat asupra împărăției, ca grecii, ci contra stăpânitorilor de aici, pentru aspirările ce li se făcea de dâșii” (Mircea T. Radu, *Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1978, p. 89). Fanarioții, ca termen generic pentru toții grecii din suprastructura instituțională, inclusiv cea bisericească, se considerau atât de stăpâni în principatele române încât tranzacționau în secret viitorul acestora: “Dispuși să treacă din slujba padișahului în serviciul țarului, fanariștii aveau interesul să acapareze definitiv Muntenia și Moldova” (Mircea T. Radu, *op. cit.*, p. 94).

Andrei Oțetea îi atribuie lui Ipsilanti intenția probabilă de a ajunge domn al Țării Românești (*Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, Editura științifică, București, 1971, p. 367). Atunci când eteriștii s-au înstăpânit asupra jumătate din județele Țării Românești, numind aici ispravnici (prefecți) greci, au trecut la un adevărat jaf al locuitorilor, nefiind întrecuți nici de turcii păgâni.

“Ne-au promis că vin numai în trecere pe la noi – arătau într-o scrisoare boierii români – și acum se întăresc pe pământul țării noastre, disprețuiesc guvernul legitim, distrug orânduielele, calcă în picioare legile ospitalității, cer lucruri imposibile de la un popor lipsit și, într-un cuvânt, își bat joc de o țară care i-a primit cu brațele deschise” (cf. Andrei Oțetea, *op. cit.*, p. 351).

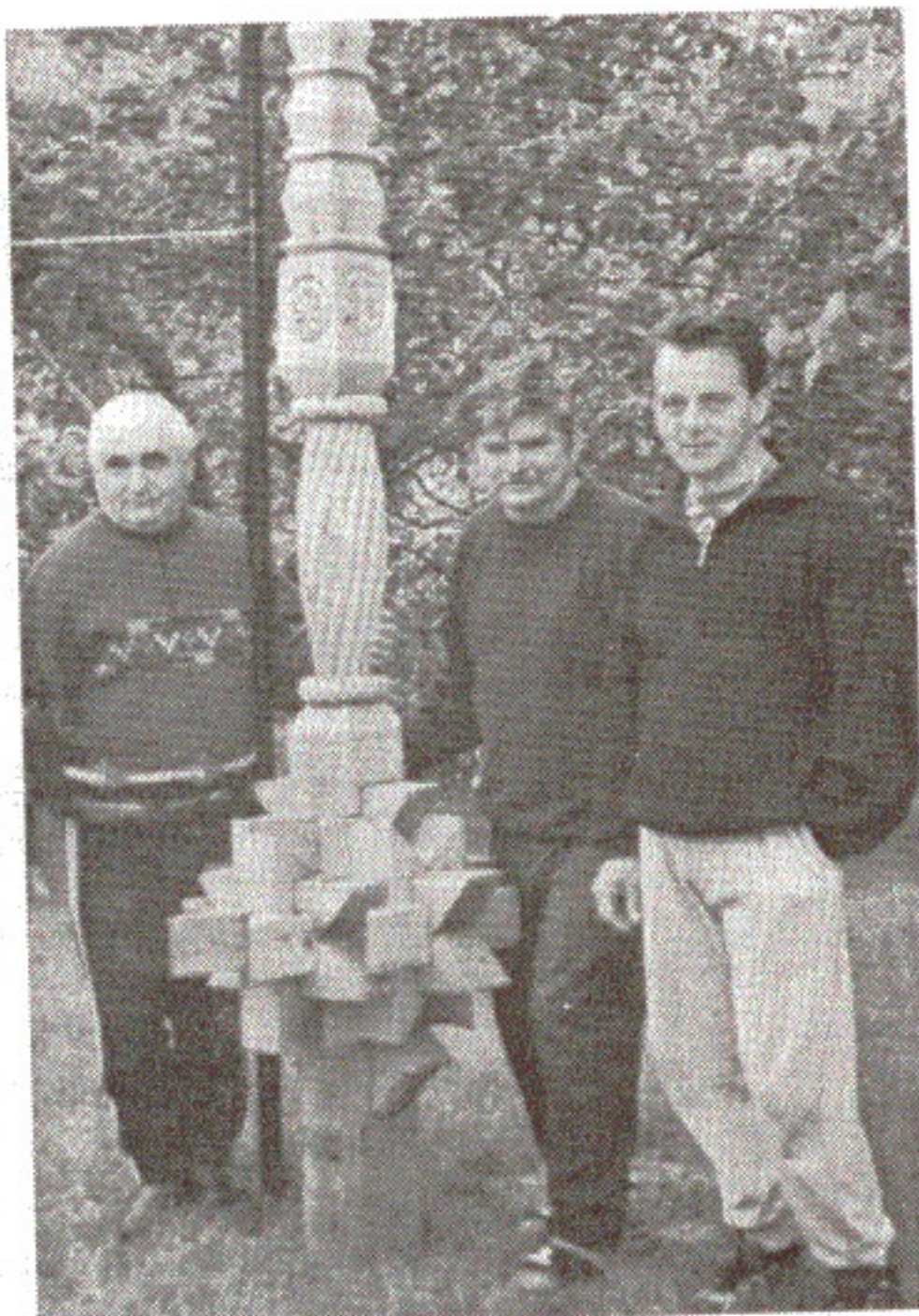
Andrei Oțetea crede că a descoperit secretul lui Tudor “Tudor voia să ajungă domn. (...) Voința de a ajunge domn străbate ca un fir roșu toate fazele carierei lui revoilutinare și constituie principiul dirigitor care-i inspiră toate actele (...). Ambiția lui Tudor era să fie ales de boieri și uns de mitropolitul țării,” după care să realizeze “dreptatea și slobozenia”, promise în proclamațiile sale! (Andrei Oțetea, *op. cit.* p. 375). Dacă s-ar fi raliat turcilor în combaterea eteriștilor, Tudor ar fi fost recunoscut ca domn de către Înalta Poartă, credea un diplomat nu bine informat (*idem*, p. 377). părere bine întemeiată după opinia mea.

Domnia lui Tudor ar fi pus capăt regimului fanariot în Țara Românească, cel puțin la cel mai înalt nivel, dar este de presupus că în calitate de lider al “partidei naționale” el ar fi scos din divan și din alte funcții pe toți grecii

Până nu ești cununată,
Nu te ține măritată.

ce ar fi putut fi dovediți de apartenență la Eterie. Prin Tudor au răbufnit toate resentimentele boierilor, boiernașilor și negustorilor români contra dominației elementelor grecești. De aceea Tudor a fost perceput ca un "patriot", iar mișcarea sa a fost privită ca o mișcare sau revoluție națională. Nu întâmplător Gheorghe Lazăr s-a pus în slujba lui Tudor la București; ci împărtășau același ideal național. Mișcarea națională inițiată de Gheorghe Lazăr prin cultură l-a stimulat și pe Tudor, încât Marx avea să constate că: "Această mișcare (literară), nu e străină de răscoala națională a lui Vladimirescu", (cf. Andrei Oțetea, *op. cit.*, p. 112-113). Deși înfrântă revoluția lui Tudor a avut o

urmare pozitivă, a pus capăt regimului fanariot. În 1822, turcii au numit primii domnitori pământeni, după mai bine de un secol de regim fanariot grecesc. 9. Ultimul "contencios" româno-grecesc s-a consumat sub domnia lui Cuza și a fost declanșat de secularizarea averilor mănăstirești. Împăratul Napoleon al III-lea declara în noiembrie 1863 că "ar fi potrivit dreptului public european de a îndatora pe guvernul Moldo-României a lăsa mănăstirile, care alcătuiau, ..., o foarte mare parte din teritoriul lor, sub ocârmuirea călugărilor străini" (cf. Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, Editura științifică, 1966, p. 199). În luna decembrie 1863, la o lună după declarația împăratului Franței, Adunarea obștească votează legea secularizării averilor mănăstirești; pentru a nu putea fi acuzată că a lovit numai în mănăstirile "închinat" legea s-a referit la moșiile tuturor mănăstirilor din România. Acestea ajunseseră să dețină peste 25% din suprafața arabilă a țării, iar o mare parte din ele întrețineau din veniturile lor cele patru patriarhii ortodoxe, inclusiv pe cea ecumenică precum și mănăstirile "dăruite" din Grecia și Orient. Opinia publică a salutat cu satisfacție, în întreaga țară, această lege. "La știrea secularizării, reacția clericilor greci - de la egumenii mănăstirilor închinat, până la patriarhii de care depindeau aceste mănăstiri - a fost aceea a înverșunării, înverșunare care i-a făcut să adopte atitudinea cea mai rea cu putință, aceea a unei intransigențe totale, în urma căreia au pierdut, în faza finală, importanta despăgubire oferită de statul român". Unii călugări greci fanatici s-au gândit chiar la asasinarea domnului român (Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, p. 203). Desprinderea de sub tutela Constantinopolului se săvârșește la 1/13 mai 1885 prin decretul regal privind aprobarea Tomis-ului, prin care patriarhia ecumenică recunoaște biserica Regatului României ca autocefală. În 25 februarie 1925, Scaunul Arhiepiscopal și Mitropolitan al Ungro-Vlahiei este ridicat la rangul de Scaun Patriarhal, iar Miron Cristea devine primul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Patriarhiei constantinopolitane i se recunoaște calitatea de patriarhie ecumenică, adică având o întâietate sub aspect dogmatic, dar care este una pur formală în condițiile stabilității seculare a dogmaticii ortodoxe.

Fus maramureșean înălțat în Ungaria de meșterii Nicolae Man, Nicolae Șerban și Daniel Szasz.

Când o vezi gândești că-i alta.
De la Ionaș Marcaș a lui Vasile, 20 ani,
Buteasa, 1925

3917

Nu ne temem de jândari
Până-or fi bote și pari
Și-n vâlcele bolovani.
De la Ionaș Marcaș a lui Vasile, 20 ani,
Buteasa, 1925

3918

Pișco, măi, că și eu pișc
Și nimica nu mi-o zis,
Numa mi-o ochit și-o răs.
De la Ionaș Marcaș a lui Vasile, 20 ani,
Buteasa, 1925

3919

Nu știi, bade de mai an,
Dintr-un măr ne săturam,
Dintr-un măr și dintr-o pară
Ne era cina-ntr-o sară
Și-amu de-am avea cu sacu
Nu ne-am da unui la altu.
De la Ionaș Marcaș a lui Vasile, 20 ani,
Buteasa, 1925

3920

Țipă-ț guba și straița
Să vedem cum i juca,
Țipă-ț cisma din picior
Că-i juca mai binișor.
De la Ionaș Marcaș a lui Vasile, 20 ani,
Buteasa, 1925

3921

Plină ești, lele, de râie,
Din grumaz până-n călcăie,
Da' unsoare-om cumpăra
Și de râie te-om scăpa
Cum o scăpat și mă-ta.
De la Ionaș Marcaș a lui Vasile, 20 ani,
Buteasa, 1925

3922

Păsăruică, cântă-n iarbă
De lelea care mi-i dragă,
Păsăruică cântă-n nuc
La mândruța să mă duc.
De la Ionaș Marcaș a lui Vasile, 20 ani,
Buteasa, 1925

3923

Nu te ține, lele, tare
Că nu ești de viță mare,
Ești din viță mai domoală -
N-ai piță să bagi în oală.
De la Ionaș Marcaș a lui Vasile, 20 ani,
Buteasa, 1925

Pic cu pic
Se face marea.